

šolski zakon svoje hibe, ki se bodo morale odpraviti, a v obče je dober. Sploh pa je tisto neprestano povdarjanje brezverstva, liberalizma itd. naravnost smešno, da ne rečemo kaj hujšega. Čemu po sili in namenoma iskati povodov za razpor naroda, ki smo le žlica vode v morju, kaplja na veji?! Išimo raje to, kar nas spaja in združuje, in našli bomo, da smo prav za prav le navadni, pošteti Slovenci! Naše geslo, naš prapor bodi narod.

Slovenci pač nismo ustvarjeni za klerikalizem, brezverstvo, liberalizem in socializem. To vse je le importirano blago, rastlinje, ki se ne more aklimatizirati nikdar pri nas. Zaneslo se je k nam le v gotove namene, a v korist narodovo ne.

Tudi naše šolstvo naj se izboljša, a ne znabiti v strankarskem zmislu; to bi bila zopet velika hiba. Pozdravljali pa bomo vsako preosnovno šolskih zakonov v naprednem zmislu, t. j. tako preosnovno, ki bode imela za naš narod pozitivno koristne posledice. A naša stanovska samostojnost (seveda v gotovih mejah) mora biti pri tem zavarovana. Tukaj ne odjenjamo niti za las! Ošabno preziranje, bodisi od katerekoli strani, se nas čisto nič ne prime. Zaradi tega bomo korakali vse jedno svoj pot dalje. Sploh pa naj se nas smatra enakopravnim in enakovrednim drugim izobraženim stanovom. Časi (mogoče blaženi časi), ko se je ravnalo z učiteljstvom nekako bagatelno, so minili.

Prvi pogoj k vsaki stvari pa je gotovo medsebojno spoštovanje. To pa smo v zadnjih brezobzirnih bojih docela izgubili drug do drugega. Srca nam razjeda le sovrašтво in srd, to pa ne more roditi dobrega sadu. Prepada med nami je vedno širji! Nazaj, dokler ni prepozno! —

Zahteve v zmislu nemškega pregovora „biegen oder brechen“ so v sedanjem času, ko se razvija individualizma posameznih stanov tako krepko, neizpeljive, če ne smešne. Odjenjajmo vsak nekoliko. — Med tem, ko se mi bijemo in butamo z glavami drug ob drugega, sejejo drugi, nevarni sovražniki svoje pogubonosno seme med narod naš, seme, ki je zanj to, kar strup in smrt! In mi? Mi se pa tačas razgrevamo v malenkostnem prepiru, kdo je kriv vse naše nesreče!

Peč je tudi bila v sobi, za katero mi pa gospodinja ni dajala nobenih drv, kajpada tudi občina ne. Potrebni drv sem si moral sam iskati po gozdu, kakor sem se polagoma navadil, da sem si bil sam svoj kuhar, krojač, črevljar, celo sam sem si pral perilo! Zakaj vkljub temu, da sem si svojo „mesečno plačo“ natančno razdeljeval, mi vendar ni ostalo od mesečnih 8 goldinarjev 33 krajcarjev ničesar za gori omenjene reči. Mesečnino sem na svojo nesrečo dobival le vsake kvatre. Zato sem moral biti trden kakor Spartanec, da sem se ustavljal izkušnjava, da bi se vsaj časih najedel do sita. Premagal sem se res, a navadno je bil zadnji mesec vsakega četrletja jako grenak. Marsikakega dne nisem drugega vžil, kakor le suh kruh, in še tega nisem imel dovolj! Zavidal sem vsakega kmetiškega hlapca, saj se mu je godilo veliko bolje, nego zmerom stradajočemu podučitelju. Hrano pri svojem šefu sem bil opustil že po dveh mesecih; pa saj res ni bila več vredna kakor kake 4 goldinarje na mesec,

O mnogih zimskih večerih sem prezebal v svoji temni sobici, niti sveče si nisem mogel kupiti. Da bi si

Iz srca želimo, da se vse slovenske stranke složijo, da se vrne v naš rod toli potrebna jedinstvo, brez katere ni mogoče nobenega pozitivnega dela. Saj je ravno nam dobro znano, da i uspehe našega delovanja najbolj ovira nesloga v našem narodu. Sprave torej želimo zaradi sebe in zaradi napredka našega naroda. Pričakujemo pa tudi, da se pri tem uvažuje naše specijelno stališče, da se i nam omogoči okleniti se sprave brez zlih slutenj za svojo bodočnost.

Dvojno znamenje na slovenskopolitiškem nebu nam priča, da se bližamo važnim, morda usodnim izpremembam za narod slovenski. Znabiti je ravno zdaj najugodnejša prilika, da se zopet pobratimo, da združeni v bratski harmoniji — vsak v svojem delokrogu — zastavimo svoje moči za „inferijorno pleme“ — narod slovenski!

In v to ime bodi nam pozdravljena ideja sprave Slovencev!

P. Leska.

Kdaj so električni tokovodi človeškemu življenju nevarni, kako naj šola šolsko mladino opozori na to nevarnost?

(Poročal pri učit. konf. ljublj. šol dne 12. maj. srpana 1897 Ivan Krulc.)

Po stalnem odboru naše konferencije sem dobil častno nalogo, govoriti ob tej priliki o vprašanju: „Kdaj so električni tokovodi človeškemu življenju nevarni, in kako naj šola šolsko mladino opozori na to nevarnost?“ Z veseljem in zanimanjem sem se lotil tega dela, ker je to vprašanje v naši prvostolnici ravnokar na dnevnem redu, ko se zida elektrarna*) in razpenja žica po izolatorjih, ko se postavljajo na mesta zastarelih plinovitih svetilk moderne žarnice in obločnice — skratka, ko se pripravlja pot žarni električni luči v prenavljajočo se Ljubljano. V svrhu razumevanja cele zadeve sem razdelil svoj referat na tri dele. V prvem delu opišem ljubljansko napravo za električno luč, potem navedem slučaje, v katerih so električni tokovodi nevarni in slednjič razložim, seveda po svojih skromnih močeh, kako naj učitelj v šoli in zunaj šole opozarja šolsko mladino na preteče nevarnosti.

*) Je že dozidana in se je slovesno otvorila dne 1. t. m. Uredn.

bil omislil kaj knjig, o tem seveda ni bilo niti govora. Kjerkoli sem si mogel izposoditi kako knjigo, sem storil to rad, a še to se je godilo redkokdaj; zakaj na kinetih in v gorah je bilo takrat še malo knjig; da ni bilo učiteljske knjižnice nobene, o tem ni treba niti praviti.

Tako me je trla dvojna lakota: telesna in dušna; kajpada je bila prva hujša od druge, in časih me je upravit gнала skoro do obupa. Kakega občevarjanja, kakega razvedrila ni bilo v gorah. Da bi pa časih pogledal v dve uri oddaljeno mesto, za to nisem imel drobiža. Tako sem životaril v najpristnejšem pomenu te besede vso zimo. Spomladi in poleti sem vsaj lahko hodil v prosto božjo prirodo. Prehajal sem gozdove ter si tolažil lakoto z dišečimi jagodami.

Rad priznam, da bi se mi bilo bolje godilo, da sem pavliharil in glumačil po gostilnicah, kakor so to storili nekateri moji tovariši, ki so učiteljstvo obesili na klin ter šli med glumače; ali pa, če bi bil mogel — hinavščiti! Toda to je bilo zoper mojo prirodo in zategadelj sem rajši stradal, nego bi se bil udal izobraženega moža toli

Prvi del svojega referata hočem kolikor moči skrócić, ker si cenjene tovarišice in tovariši jako lahko poiščejo boljši vir v pouk te in enakih naprav.

Knjig, ki se pečajo z elektriko in njeno uporabo, je na stotine in stotine. Žal, da nimamo slovenskih, a obljubuje nam jo za prihodnje leto naš dični literarni zavod, „Matica Slovenska“, zato naj navedem nekaj nemških knjig, iz katerih se lahko poučimo o električnih napravah. A. Hartlebnova založba na Dunaju, (v Pešti in Lipsiji) izdaja posebno elektrotehniško knjižnico, katere posamični zvezki stanejo le 1-65 gld. in obravnavajo samo iznajdbe na elektr. polju. Zvezek III. je: *Das elektrische Licht*. Von dr. A. v. Urbanitzky. (3. izdaja) Zvezek XI. je istega pisatelja *Die elektrischen Beleuchtungsanlagen mit besonderer Berücksichtigung ihrer praktischen Ausführung*. V elektrotehniški založbi Oskarja Leinerja v Lipsiji je izšla inženjerja Ferdinanda Neureiterja *Die Vertheilung der elektrischen Energie in Beleuchtungsanlagen* in prof. Karla Heima *Die Einrichtung elektrischer Beleuchtungsanlagen für Gleichstrombetrieb* (kakoršne bodo v Ljubljani). Ta knjiga je jako obsežna, ima 500 podob in stane 6 gld. Prav pripravi se mi zdeta tudi knjigi: T. Schwartz, *Die Lehre von der Elektrizität und deren praktische Verwendung* s 153 podobami in stane 6 gld. Dr. L. Graetz, *Die Elektrizität und ihre Anwendungen* s 443 podobami, katere šesto izdajo bi posebno priporočal v nakup za učiteljsko knjižnico.

Akoravno vam priporočam malo zbirko knjig v temeljiti pouk, vendar hočem tudi jaz poskusiti s popisom naše ljubljanske električne naprave, seveda le v toliko, kolikor je v razumevanje nadaljne razprave potrebno.

Elektriko, ki nam bode v razsvetljavo našega mesta in posebe tudi kot gonilna moč motorjem za mali obrt, bomo dobivali s pomočjo dveh dinamo-električnih strojev, katera bodega gonila dva parna stroja vsak z 200 efektivnimi konjskimi silami. Tolike sile bode treba, da bode javno svetilo okolo 860 žarnic in okolo 40 obločnic, privatno pa približno 4000—5000 žarnic in 50—100 obločnic. Vse te žarnice in obločnice bodo z zgoraj navedenimi stroji, stoječimi v ravnokar zgrajeni elektrarni v Slom-

nedostojnemu poslovanju. Župnik bližnje vasi ni bil Bog ve kak prijatelj z našim. Da bi ga jezil, me je večkrat povabil k sebi na kozarec vina in ker se mi je kazal jako prijaznega, sem rad sprejemal taka povabila. Toda to ni trpelo dolgo. Nekoč se je izrazil v krčmi pred drugimi ljudmi in pred mano: „Če zahtevam jaz, mi mora učitelj celo snažiti črevlje!“ Od tega trenutka sem se izogibal moža. Odslej nisem bil več k vsakomer tako odkritosrčen, jel sem uvaževati važno navodilo: „Trau, schau — wem!“

Mrliški ogled mi ni nesel Bog ve koliko. Dasi sem želel, da bi bodisi vsak teden kdo umrl, vendar mi zdravi gorjanci niso hoteli narediti te usluge. Sicer pa mi večina niti ni plačala za mrliški ogled, in še dandanes so mi dolžni. Prvi mrljč je bil nekdo, ki je umrl za legarjem, moral sem si ga ogledati, a potem zopet v šolo. Večkrat so razsajale koze, a Bog ne daj, da bi se zaradi tega bila zaprla šola. Začetkom drugega leta sem si bil osmelil zaprositi za podučiteljsko službo v dolini. Taka prošnja sicer ni bila dovoljena; a mislil sem si: „Pogum velja!“

(Konec prih.)

Carniolus.

škovih ulicah, v zvezi. Ta zveza je izvedena na dva načina: v sredini mesta, kjer je večji promet, se je izvršil tokovod podzemeljsko (takožvani kabelj), v predmestjih se pa bode postavilo okolo 650 kolov z izolatorji, po katerih bo razpeta bakrena žica kakih 5 km dolžine. Vsa naprava je torej podobna brzojavnemu tokovodu, seveda le na zunaj, zakaj elektr. tok pri brzojavu je jako šibek proizvajan potom galvanskih baterij, dočim je elektr. sila za našo razsvetljavo izvajana s stroji 200 konjskih sil. Z ozirom na cenejo napravo tokovoda so v navadi tanke bakrene žice s šibkim električnim tokom. Tok pa mora biti šibek, ker jak tok žico razgreje, in to se zgodi vedno na škodo električne sile. Da pa doseza tudi šibek tok svoj prvotni namen, mu je treba silne napetosti. Ravno ta napetost pa je, ki zamore postati pri dotikanju takih žic zlasti naši šolski mladini nevarna, celo časih smrtonosna, česar pri brzojavnih tokovodih z malo napetostjo ni.

Naša mladina se mora torej varovati položaja, v katerem se ji lahko pokaže nesreča v vsi strahoti. Te položaje pa ji je treba pojasniti. Povedati je, da so tokovodi javne naprave, katerih ni poškodovati ali v obče, katerih se ni dotikati. Ogibati se je mladini plezanja po drogovi, po drevesih, ki stoje blizu tokovodov, ker hkratno dotikanje dveh žic na tokovodu, katerih napetost je pri ljubljanski napravi 300 voltov, (volt = 10^8 C. G. S. jednot ali 0.93 elektromotorne sile Daniellovega elementa), ima zlasti za slabotnega otroka zle posledice.

Večkrat se tokovodna žica zaradi kake vnanje sile, recimo teže snega ali nevihte, odtrga. Tako odtrgano žico bi nevešč učenec kmalu uporabil v svojo zabavo, kar bi bilo nevarno zlasti tedaj, ako je z zemljo v električni zvezi. To pa je, ako je v premočenih črevljih, ali pa ako stoji bos na mokrih tleh.

Dalje postanejo nevarne tudi žice brzojavnih in telefonskih tokovodov, ako odtrgane vise čez tokovode jako napete elektrike. Večkrat so namreč pritrjene brzojavne in telefonske žice na istih koleh kakor tokovod jako napete elektrike, kar bo najbrže tudi pri nas, ker ravno sedaj se uvaja tudi telefon v naše mesto. Ako se kdo torej dotakne take odtrgane žice, se podaja v isto nevarnost, kakor če bi se prijel jako napetega prevodnika samega. Odkar se je pripetila nesreča blizu Inomosta, (16. III. 1894.), kjer je bila pritrjena brzojavna žica nad jako napetim tokovodom, od takrat je predpisano pritrjevati brzojavne in telefonske žice pod tokovode jako napete elektrike. Z ozirom na varnost bi bilo želeli, da se tokovodi z jako napeto elektriko na koleh zaznamujejo, to pa ne samo s svarilnimi napisi, ampak označeni naj bi bili z rdečimi križi ali s kakim drugim znamenjem, da jih tudi mladina, ki je nevešča branja, lahko spozna kot nji nevarne naprave.

Paziti je tudi na otroke, da ne poškodujejo ali ne zarezavajo žic pri hišnih inštalacijah, ker se v tem slučaju prikaže ogenj med koncema zarezane žice, kar bi lahko povzročilo nesrečo. Tudi žarnic ne smejo otroci med gorenjem odvijati, kar bi imelo tudi lahko zgoraj omenjene posledice. V obče naj se otroci ne puščajo k strojem, motorjem, zakaj prav lahko se zaradi radovednosti nevarno poškodujejo. Osebam pa, ki imajo opravke pri električnih tokovodih z veliko napetostjo, je svetovati gumaste rokavice ali ploče, tepihe in dr.

Učiteljeva naloga bode torej, učencem vse te nevarnosti razložiti, a izbrati si je v to primeren čas, da je

pouk kolikor moči pristopen mladini. Prilike, ko govori lahko o teh stvareh, najde učitelj na izobilje. Samo ob sebi pa je umevno, da je izključeno vsako strokovnjaško predavanje.

Že učencu elementarnega razreda lahko v kratki povestici razložiš in mu v srce vtisneš strah pred električnimi tokovodi. Preden otrokom na podlagi besede iskra pokažeš črko i, lahko poveš povest o pogubnosti iskre ne samo ognjene, ampak omeniš tudi lahko električne iskre, seveda le v otroku pristopni obliki.

Drugi razred da učitelju že več prilike, govoriti z učenci o nevarnosti električnih tokovodov. To pa, recimo, pri obravnavi stanovanja, kjer se mora omeniti strelvod. Pove se, zakaj je postavljen na streho, in da je električen tok po žicah istotako nevaren, kakor strela z neba. Ko opisujemo učencem mesto, nam je omenjati med drugim tudi razsvetljavo. Tu bo treba učencem razjasniti poleg pojma svetilnica še pojem žarnica, to pa brez vsakojakih učenih razprav, da ne obkladamo otroka s stvarmi, katerih ne more razumeti. Tudi „Viharna noč“, v kateri omenja pesnik blisk in tresk, bi učitelj lahko uporabil strah pred tem zlom na smrtonosne električne toke po žicah.

Dalje nam dajo bralne vaje 2. berila, kakor „Skrb za zdravje“, „Baker ali kotlovina“, pregovor „Nesreča nikoli ne praznuje“, zlati resnici

„Zdravo telo, najboljša blago,
Skazi se lahko, popravi težko.“

„Ne dotikaj se tega, kar ni tvoje.
Kar je tuje, peče — vsaj na vesti, če ne drugje“,

in pa domovinoznanstva oddelek „Občina“, v katere področje spada tudi skrb za razsvetljavo — dovolj prilike tudi v tretjem razredu, kjer so že bolj razviti učenci, govoriti o zadevni stvari.

V četrtem razredu je pa posebno na dveh mestih omenjati električnih tokov. V prirodoznanstva oddelku „Elektrika“, kjer se že navaja „napeta žica, po kateri šviga elektrika v daljave kraje“ in pa pri zemljepisnem pouku pri Ljubljani in Postojnski jami z električno razsvetljavo, pri občilih v Avstro-ogerski monarhiji, kjer se omenja telegraf in telefon, kateri zadnji se je tudi že v Ljubljani pred kratkim uvel.

V petem razredu pa se kar naravnost povedo slučajnosti, v katerih bi se utegnile pripetiti nesreče po tokovodih jakonapete elektrike. Zgoditi se mora to o priliki omenitve električne razsvetljave v Ljubljani, dalje se lahko omenja pri oddelku „Obrt“ usposobljenost električne sile za gonilno moč v razne svrhe.

Razen teh navedenih prilik ima pa učitelj še dosti drugih, ob katerih lahko govori o nevarnosti imenovanih tokovodov. Tako ob šolskih izletih v svrhu pouka, ob popravljanju tokovoda v bližini šole, ob nesrečah, ki se slučajno pripete, četudi ne v naših krajih.

V petem razredu pa mora učitelj vsekako dostaviti berilnemu sestavku: „Kako je ravnati z zamrtniki?“ navdilo, kako je pomagati ponesrečencem po električnem tokovodu. To naj bi se glasilo: Ako bi se po električnem tokovodu primerila kaka nesreča, je prvo, da se ponesrečenec loči od njega dotikajoče se žice. Vendar se mora to tako vršiti, da se rešitelj nikjer niti z obrazom niti z rokami ne dotakne elektriko vodeče žice. Najbolje je, ako si ureže suho, leseno kljuko, katero naj prime z ovitimi rokami in naj skuša žico jako previdno, zlasti tedaj, ako jo ponesrečenec krčevito drži, od njega ločiti. Pone-

srečenca tudi ni nikdar prijemati za golo meso, ampak vedno le za obleko, dokler je žica z njim v dotiki. Najbolje pa je, vsako pretečo nevarnost naznaniti policiji ali pa vodstvu elektrarne, da z ustavitvijo električnega toka zabrani vsako nadaljnjo nesrečo.

K sklepu svojega referata izražam le še željo, da bi našo prvostolnico belo Ljubljano nikdar ne užalil kak žalosten slučaj in da bi ji nobena stvar ne zagrenila veselja napredovati, kakor je započela, na veliko radost našo in celega naroda slovenskega.

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

M.

Ljudsko zastopstvo.

3. Občinski in okrajni zastopi.

Občinsko upravo in izvršitev občinskega delokroga imata občinski odbor in občinsko predstojništvo, katera se skupno imenujeta občinski zastop. Občinski odbor voli iz svoje srede občinsko predstojništvo, kateremu pripadajo občinski predstojnik in dva ali več občinskih svetovalcev.

Občinski odbor je v občinskih rečeh sklepajoči in nadzirajoči organ, a nima izvrševalne ali eksekutivne oblasti. Sklepe občinskega odbora izvršuje občinski predstojnik (župan). Večje občine potrebujejo pri svojem poslovanju tudi uradnike in služabnike, katere imenuje občinski odbor. Tako ima malone vsaka občina občinskega tajnika in občinskega slugo.

Občinski volilni red določuje, kako je voliti občinski zastop, kateri ima po občinskem zakonu določeno število odborov in namestnikov ter ga volijo na tri leta. Občinski zastopi imajo različno število članov. Nekatere občine imajo dvanajst občinskih odborov, druge pa več ali manj. Ljubljanski mestni zastop ima n. pr. trideset občinskih odborov, kateri imajo sicer tudi triletno funkcijsko dobo, a vsako leto jih izstopa deset, za katere so vsako leto zopet dopolnilne volitve.

Navadno imajo volilno pravico pri občinskih volitvah vsi občinarji, kateri vsaj jedno leto nekaj neposrednega (direktnega) davka plačujejo. Brez ozira na davčno svoto pa imajo volilno pravico stalni dušni pastirji, dvorni-državni in javni zakladni uradniki, upokojeni častniki in vojaški uradniki, doktorji, kateri so dosegli to čast na kakem avstrijskem vseučilišču, voditelji in nadučitelji ljudskih šol*) in na višjih šolah v občini nastavljeni ravnatelji, profesorji in učitelji.

Župan sestavlja volilni imenik na podlagi seznamka vseh davkoplačevalcev po davčni svoti in zapisuje na prvem mestu častne občane in nekatere javne funkcionarje brez ozira na davčno svoto, katero plačujejo. Navadno so volilci razdeljeni v tri volilne razrede, v manjših občinah sta tudi samo dva volilna razreda. Vsa davčna svota se sešteje in pri treh volilnih razredih s tremi deli (pri dveh pa z dvema).

V prvi razred se vpisujejo zraven prej omenjenih častnih občanov in funkcionarjev najvišji davkoplačevalci po vrsti in svoti davkov tako dolgo, kakor sega

*) Upravno sodišče je razsodilo, da imajo volilno pravico vsi stalno nameščeni učitelji. Uredn.